

Гёбекли Тепе — инсоният тарихи хакидаги тасаввурларни тубдан ўзгартирган археологик ёдгорликдир. У нафакат дунёдаги энг қадимий ибодат мажмуаси, балки цивилизация қандай пайдо бўлгани хакидаги классик назарияларга жиддий савол қўйган жой сифатида танилган.

Гёбекли Тепе — инсоният тарихи хакидаги тасаввурларни тубдан ўзгартирган археологик ёдгорликдир. У нафакат дунёдаги энг қадимий ибодат мажмуаси, балки цивилизация қандай пайдо бўлгани хакидаги классик назарияларга жиддий савол қўйган жой сифатида танилган.

Жойлашуви ва кашф этилиши

Гёбекли Тепе ҳозирги Туркиянинг жануби-шарқида, Шанлиурфа шаҳри яқинида жойлашган. Ёдгорлик 1994 йилда немис археологи Клаус Шмидт томонидан илмий жиҳатдан кашф этилди. Аввал бу жой оддий тепалик деб ҳисобланган, аммо казишмалар унинг жуда улкан ва мураккаб тузилишга эга эканини кўрсатди.

Ёши ва даври

Археологик тадқиқотларга кўра, Гёбекли Тепе милоддан аввалги X–IX минг йилликка (тахминан 11–12 минг йил аввал) тааллуқли. Бу давр:

деҳкончилик ҳали шаклланмаган,
қулоччилик мавжуд бўлмаган,
одамлар асосан овчилик ва теримчилик билан қун кечирган
палеолитдан неолитга ўтиш босқичига тўғри келади.

Меъморий тузилиши

Гёбекли Тепенинг энг диққатга сазовор жиҳати — улкан Т шаклидаги тош устунлардир. Бу устунлар:

5–6 метр баландликда,
огирлиги 10–20 тонна атрофида,
доира шаклида жойлаштирилган.

Устунлар юзасида:

хайвонлар (илон, тулки, кабан, қуш),
рамзий белгилар,
инсон қўллари ва камарбандга ўхшаш тасвирлар
ўйиб ишланган.

Бу эса у ерда маросимий ёки диний мақсад бўлганини кўрсатади.

Диний ва ижтимоий аҳамияти

Қўплаб олимлар Гёбекли Тепени:

ибодатгоҳ,
муқаддас йигин жойи,
кабилавий маросимлар маркази
сифатида талқин қилади.

Энг муҳим хулоса шундаки:

ибодат ва диний эҳтиёж деҳкончиликдан олдин пайдо бўлган.

Бу эса “аввал қишлоқ ҳўжалиги, кейин дин” деган қарашни инқор этади.

Нима учун қўмиб ташланган?

Қизиқ жиҳат шундаки, Гёбекли Тепе маълум бир вақтдан кейин онгли равишда қўмиб ташланган. Бу:

диний маросимнинг якунланиши,
янги эътикод шакли пайдо бўлиши,
ёки ижтимоий тузум ўзгариши
билан боглик бўлиши мумкин. Аник сабаб хали ҳам бахсли.

Тарихий ахамияти

Гёбекли Тепе инсоният тарихи учун куйидаги муҳим хулосаларни берди:

инсон жамоалари юкори даражада ташкиллашган бўлган;
мураккаб меъморий иншоотлар давлатсиз ҳам қурилиши мумкин;
дин цивилизациянинг сабаби бўлган, натижаси эмас.

Гёбекли Тепе — фақат археологик ёдгорлик эмас, балки инсониятнинг илк дунёкараши, эътиқоди ва жамоавий ҳаётини очиқ берувчи қалитдир. У инсон акли ва маънавияти жуда қадим замонлардаёқ юкори даражада бўлганини исботлаб, тарих фанини янги босқичга олиб чиқди.

Абу Муслим (профессор)